

napomenuti da se svojom političkom djelatnosti profesor Babić nije služio i okoristio kao silom kojom bi nametao svoje jezikoslovne poglede. Usuprot, djelovao je na boljitak hrvatskoj jezičnoj kulturi; primjerice, za njegova saborskoga mandata zasnovani su Dani hrvatskoga jezika. Dobitnikom je brojnih priznanja, odličja i nagrada.

Stjepan Babić u hrvatsku je povijest utisnuo trag žestokoga normativca i još uže – pravopisca. Naravno, norme nema bez prethodnoga opisa i znanstvenoga promišljanja jezika pa normativnost ne isključuje znanstvenost, nego pred normativca postavlja još i krupan zahtjev praktičnoga pojednostavljivanja i prilagodbe znanstvenih zaključaka širokom krugu korisnika. Danas u hrvatskom jezikoslovlju još uvijek nitko nije u tom spretniji i uspješniji od Stjepana Babića. Ipak, čini se da pravopisna, praktičarska slava ne može nadmašiti znanstvenu – kada je Hrvatski pravopis u pitanju, moguće je uspoređivati jer postoji nekoliko pravopisa, bez obzira koji su, kakvi i kada su postali. Međutim, kada je o tvorbi riječ – nije moguće uspoređivati jer ne postoji više tvorbâ i mora se započeti od Profesorova naslijeđa jer drugoga nema. A to je teško i nadmašiti.

Trebat će nam mnogo truda i rada da bismo pokušali nadoknaditi sve što smo izgubili Profesorovim odlaskom.

Sanda Ham

O STJEPANU BABIĆU OSOBNO

Na vratima čovjek visok i krupan, markantan, u punoj snazi. Predstavlja se, profesor Stjepan Babić, veli, htio bih razgovarati s Vama o važnoj stvari. Uđite, rekoh, čast mi je upoznati Vas osobno, na Filozofskom Vas nisam vidao jer sam studirao komparativnu književnost kod Hergešića, a i nisam baš dolazio na predavanja ni na Fakultet uopće. Nego, pitam profesora kada smo sjeli i nešto popili, otkud zanimanje za mene očito toliko veliko da ste došli u moj stan, a imam i telefon. Ja sam obični mali lektor i redaktor u športskom tisku. Nije to za telefon, reče Babić konspirativno.

Bila je negdje polovica sedamdesetih, još svježije rane sloma Hrvatskoga proljeća i svježja sjećanja na uništení njegov Hrvatski pravopis. Riječ po riječ o nevažnim stvarim, na kraju prelazi profesor na bitno, na razlog dolaska. Časopis Jezik je očito u teškoćama, nakon tolikih godina prijeti mu propast. Čudi me, kažem, da ga nisu ugasili odmah nakon katastrofe. A što ja tu mogu pomoći? Pa vi ste u USIZ-u za kulturu, čak u komisiji za časopise, pogleda me on ispod oka, kao da više nije uvjeren dolazi li na pravu adresu. Točno, velim, ali nemam utjecaja, ja sam došao iz maksimirskog SIZ-a za kulturu, u koji sam se uvalio samo zato da priskrbim neki

novac za Kerempuh i Društvo hrvatskih humorista. Nije bilo lako, nisam partijac, a u USIZ sam upao vjerojatno zato jer nikoga drugog nisu imali.

Nije važno kako ste došli, ali sada ste ondje, ispio je rakiju na eks, pa bi bilo lijepo da učinite što možete. Ja sam se raspitao o Vama i rekli su mi da ste na našoj strani.

I što mi je bilo činiti nego u zasjedi čekati da na dnevni red komisije za časopise dođe Ježik. Više se ne sjećam tko je sve bio u povjerenstvu, u svakom slučaju onaj koji je vodio igru u ime Partije arogantno je nastupio i bijaše jasno da je dobio domaću zadaću – eliminirati Ježik. Na svu sreću, u komisiji je bila i književnica Marija Peakić, pa je žustro stala na moju stranu kada sam se usprotivio ukidanju časopisa. Pokolebali se još neki, arogantni predsjednik komisije ostao u manjini. Ostao i Ježik na sceni, nastavio izlaziti do dana današnjeg, kada mu i opet, čujem, daju novac na kapaljku i gledaju kako bi ga se riješili.

Sa Stjepanom Babićem rijetko sam se viđao poslije te afere, tek smo se desetak godina poslije sastali u Čakovcu, posve slučajno. U tiskari Zrinski tiskali su tih dana njegovo kapitalno djelo *Tvorba riječi* u hrvatskom književnom jeziku. Bio je nervozan, a kako i ne bi. Treba znati da je u to vrijeme već počela memorandumska navala na hrvatski jezik, potpomognuta iznutra, kao i obično, kampanjom u listu *Komunist* koji je tražio (Pasarić i Butorac pod Šuvarovim nadzorom) da se iz Ustava SRH izbací hrvatski književni jezik i ostavi hrvatski ili srpski. Elem, u naslovu *Tvorbe* bio je hrvatski književni, pa se Babić s razlogom zabrinuo da bi *Tvorba* mogla doživjeti sudbinu proljetnoga Hrvatskoga pravopisa.

Sjedili smo u kavani blizu staroga grada Zrinskih, tada vrlo zapuštenog, i skovali urotu. Ako dođe do najgoreg, prve otisnute primjerke *Tvorbe* prebacit ćemo preko ograde i spremiti u prtljažnik mojega luksuznog Renaulta 4, maloga diva. Ja sam se parkirao blizu ograde, Babić otišao u tiskaru i dugo se nije pojavljivao. Popušio sam kutiju cigareta dok se nije ukazao i rekao da je sve u redu, da, čini se, nitko nema namjeru opstruirati izlazak knjige. Ipak su tada već bila drukčija vremena, pri svršetku osamdesetih, čak je i Sabor SRH odbio izbaciti hrvatski književni jezik iz Ustava, Jugoslavija i komunisti bijahu na zalasku. No, Babićeva bojazan te godine, mislim da je bila 1986., nije bila bezrazložna, po onoj koga zmija ujede, taj se gušterice boji.

Sretali smo se opet devedesetih, hrvatski jezik u hrvatskom Ustavu, Babić zastupnik u Županijskom, ja u Zastupničkom domu (ne sjećam se je li istodobno), na prijamima u svečanim prilikama kod Tuđmana i inače, naravno da se nalazio u istom krugu, u tada već samostalnoj Republici Hrvatskoj kada je mogao slobodno djelovati i objavljivati knjige poput one *Tisućljetni jezik naš hrvatski*. U to sam se vrijeme više družio (od doba inicijative pokreta za uspostavu suverene hrvatske države) s Daliborom Brozovićem. U Saboru sam kao član Saborskoga odbora za kulturu, sazvaó sve vrhunske hrvatske lingviste, govorilo se o potrebi ili ne donošenja zakona o standardnom hrvatskom jeziku, ali bilo je tu mišljenja ovakvih i onakvih, pa se iz toga nije izrodilo ništa pametno, a ni Babić nije bio previše zagrijan.

No, ipak se nešto dobro dogodilo. I opet igrom slučaja, postao sam ne samo Babićev partner u opisanim *opasnim* poslima, nego i njegov zet. Da ne duljim, njegova najmlađa, lijepa, pametna i nadarena kći Višnja, glumica, postala je mojom ženom. Kako je to Babić primio, s obzirom na razliku u godinama, ne znam točno, ali se s vremenom pomirio, posebno kada je dobio i unuka (premda je već imao unuku i unuka po kćeri Zrinki). U stvari, tek sam se tada više zainteresirao za njegov životopis, poglavito za i nadalje zagonetnu priču kako je izbjegnuo postati žrtvom komunističkih zločina, smješten pri svršetku rata kod salezijanaca nije se 1945. uputio zajedno s njima prema Austriji nego je naprotiv sam samcat krenuo u drugom pravcu, očito se negdje prikrio i kada se sve relativno smirilo, vratio se u Zagreb. Cijeli je život ostao blizak Crkvi, praktični vjernik.

Znači, orodili smo se, štono riječ; na ne baš čestim obiteljskim okupljanjima nije bilo riječi o jezikoslovnim temama, nego su se pričali vicevi. To jest, Stjepan Babić pričao je, a mi slušali, imao je sjajno pamćenje i satima je mogao vaditi viceve iz rukava, na kraju ih je, kao što je poznato, objavio i u knjizi. Uglavnom su to bili vicevi iz vremena hrvatske neslobode, kada se za slične moglo zaglaviti u zatvoru. S vremenom je, za razliku od mene koji sam bio vjeran strojopisu, svladao novu tehnologiju i relativno se vješto služio računalom, ponavljajući mnogo puta: Ah, da sam to imao u vrijeme pisanja Tvorbe, gdje bi mi bio kraj.

Znao je okupljati ljude, priređivati večere; osobito se sjećam jednoga popodneva i večeri u skromnoj i pomalo zapuštenoj Babićevoj brvnari na Kupi blizu Karlovca: slavila se tisućita bibliografska jedinica domaćinova, za stolom u uskoj blagovanići bili su svi ili gotovo svi divovi hrvatskoga jezikoslovlja predvođeni Katičićem, držale se zdravice kao u starim vremenima Preporoda u Mirnovcu kraj Samobora, slika (i riječi) koje ostaju u pamćenju, a je li kakva fotografija snimljena doista ne znam iako bijah ondje kao statist, u blizini Bonaventure Dude čija je zagrebačka Biblija značila, između ostalog, grandiozan prinos hrvatskomu jeziku. Jela je pripremala i Babićeva sestra iz Oriovca, gdje je Stjepan rođen i sa svojom održavao dobre odnose do kraja života, a bio je ugledan i cijenjen (ne samo) u tom dijelu Slavonije. S tim u svezi anegdota: kada su se početkom 21. stoljeća (neo)komunisti vratili na vlast u Hrvatskoj, ja sam kao potpredsjednik stranke koja se našla u oporbi pošao na turneju po Hrvatskoj da uvjerim razočarane ljude kako je riječ samo o kratkotrajnoj zabuni (što se pokazalo točnim). U Oriovcu sam govorio ovako i onako, ali nikako da ljudi živnu i povjeruju mi. Onda sam zastao na trenutak i rekao: Ja sam, inače, zet Stjepana Babića. Tek tada se čuo pljesak i dalje bijaše lakše.

Našli smo se jednom i na sudu, u Rijeci. Onaj spomenuti Butorac iz lista Komunist tužio je HRT zbog dokumentarne serije o Hrvatskoj u prošlom stoljeću. U scenariju sam dotaknuo njegove grijehe. Za svjedoka u korist HRT-a pozvali smo Stjepana Babića. Na pitanje bi li on napisao isto što sam ja, odgovorio je: Ja bih puno gore.

Djelovao je akademik dalje, objavljuvao, pisao dok je mogao, održavao časopis Jezik na životu, u mirovini nije mirovao, ustanovio nagradu za najbolju novu hr-

vatsku riječ nazvanu po dr. Šreteru, na kraju prepustio časopis Sandi Ham, vrsnoj jezikoslovki, Osječanki. Njegov je Hrvatski pravopis doživio niz izdanja, dorađivan i poboljšavan, a onda je uslijedila tragikomična priča, više tragična u stvari, kada su se neokomunisti i opet vratili na vlast, i opet kratkotrajno, ali i uspjeli u to kratko vrijeme učiniti mnogo štete, osobito na polju jezikoslovlja. Ukinuli su Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika i teško uvrijedili Katičića i ostale pa zlorabili Institut za jezik i jezikoslovlje za izradu novoga pravopisa.

Stjepan Babić doživio je nekoliko moždanih udara, ne kobnih ali dovoljnih da ga udalje od znanstvenoga rada i sudjelovanja u novom političkom vrtlogu. Živio je, ipak, još desetak godina između neba i zemlje; njegovi zagorski i slavonski geni bili su otporni. Sve slabiji i šutljiviji ugasio se jednoga ljetnoga jutra. Završio se jedan život dostojan pamćenja hrvatskoga naroda. Imao je, kako su govorili stari, rašta i živjeti. Hrvat, u stalnoj borbi za Hrvatsku i jezik hrvatski, domoljub, rodoljub, znanstvenik velikoga formata.

Hrvoje Hitrec

OPROŠTAJ OD AKADEMIKA STJEPANA BABIĆA

 našem Razredu za filološke znanosti u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti dali su mi u zadatak da u njihovo ime ovdje govorim na oproštaju od akademika Stjepana Babića, jednoga od najpoznatijih, a i najboljih hrvatskih jezikoslovaca u drugoj polovici XX. stoljeća.

Stjepan Babić poznat je u stručnim krugovima po svojim znatnim znanstvenim prinosima, u široj javnosti zainteresiranoj za hrvatski jezik i kulturu po radovima posvećenima obrani hrvatskoga jezika i po višedesetljetnome uređivanju časopisa Jezika, posvećenoga kulturi hrvatskoga književnog jezika, a pratiteljima medija vjerojatno najviše po Hrvatskome pravopisu koji je pisao s Milanom Mogušem i Božidarom Finkom, a koji je u zemlji bio zabranjen 1971. pa je objavljen prvo u Londonu, a zatim je doživio niz izdanja i dorada, osobito poslije 1990. godine u izdanjima Školske knjige. Cenzore je vjerojatno već sam naziv toga pravopisa bio naveo na zabranu. Posljednje izdanje, koje je ŠK objavila 2010., izradili su Babić i Moguš i nastojali ga već uskladiti sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika kojemu je predsjedavao Radoslav Katičić.

Stjepanu Babiću bilo je jasno da pravopis ima, uz znatnu praktičnu, još i znatnu simboličku ulogu, ali i to da su za jezik i njegov ustroj još mnogo bitniji gramatika

---

¹ Govor na oproštaju od akademika Stjepana Babića, 2. rujna 2021. na Mirogoju.